

A Jew like me

Leopold Bloom, assimilatie en antisemitisme.

Bachelorscriptie
28-08-2017

Naam: Lisa Kooij
Studentnummer: 5546842
Opleiding: Taal- en cultuurstudies
Onderwijsinstelling: Universiteit Utrecht
Begeleider: Eric Ottenheijm
Tweede beoordelaar: Pooyan Tamimi Arab

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Theoretisch kader	5
2.1 Hannah Arendt en <i>Antisemitism</i>	5
2.2 Theorie antisemitisme	7
3. Joyce, Ierland en <i>Ulysses</i>	9
3.1 James Joyce	9
3.2 Iers nationalisme en katholicisme	9
3.3 <i>Ulysses</i> en modernisme	10
3.3.1 <i>Ulysses</i>	10
3.3.2 Kenmerken modernisme	11
3.3.3 Fictie en realiteit	12
4. Analyse Leopold Bloom	14
4.1 Karakteranalyse	14
4.2 Leopold Bloom en Hannah Arendt	16
5. Conclusie	20
Literatuurlijst	22

1. Inleiding

'He thought that he thought that he was a Jew whereas he knew that he knew that he knew that he was not.'¹ Dit gecompliceerde citaat laat iets zien van de lastige positie waarin Leopold Bloom zich bevindt. Bloom, een personage uit *Ulysses* van James Joyce, heeft een Joodse achtergrond en dit brengt allerlei kwesties met zich mee, zoals emancipatie, assimilatie en antisemitisme. Toen ik me wat meer verdiepte in Bloom vond ik het lastig een goed beeld van hem te vormen. Ik probeerde erachter te komen wat zijn positie in de Ierse samenleving was, wat voor rol zijn Joodse achtergrond hierin speelde en in hoeverre hij geassimileerd was. Dit bleek echter moeilijk te bepalen, want Leopold Bloom laat zich niet makkelijk in een hokje plaatsen. Daarom wilde ik hier verder onderzoek naar doen, met behulp van een theorie over assimilatie en antisemitisme. De theorie die ik gebruik is ontwikkeld door Hannah Arendt, in de context van de Duits-Joodse assimilatie. In dit onderzoek zal ik door middel van deze theorie naar Leopold Bloom kijken en zijn positie in de Ierse samenleving proberen te verduidelijken.

Er is al eerder onderzoek gedaan naar Leopold Bloom, maar de conclusies van deze onderzoeken zijn vaak tegenstrijdig. De ene auteur zegt dat Bloom geassimileerd is, de ander beweert dat Bloom gecreëerd is om tegen antisemitisme in te gaan en weer een ander concludeert dat Leopold Bloom helemaal geen Jood is. Na het lezen van *Ulysses* kon ik me in geen van de conclusies volledig vinden en daarom wilde ik een eigen standpunt innemen en onderbouwen. Door middel van dit onderzoek probeer ik een ander licht te werpen op de positie van Leopold Bloom en zo toe te voegen aan het wetenschappelijk debat rondom dit personage.

Het uitgangspunt in dit onderzoek is de onduidelijke positie van Leopold Bloom in de Ierse samenleving, op het gebied van Joodse identiteit en assimilatie. De theorie van Hannah Arendt biedt een kader waarin ik Leopold Bloom en zijn ervaringen met assimilatie en antisemitisme kan plaatsen en verduidelijken. De hoofdvraag in dit onderzoek is: 'Is de theorie van Hannah Arendt vruchtbaar voor het begrijpen en verklaren van het personage Leopold Bloom?' Ik probeer hierbij antwoord te geven op de volgende vragen:

- Wat wordt er in de theorie van Hannah Arendt gezegd over de Joodse assimilatie en welke plaats heeft antisemitisme hierin?
- Wie is Leopold Bloom en tegen welke achtergrond is dit personage gecreëerd?
- Hoe kan Blooms positie verklaard worden door middel van Hannah Arendt en hoe verhouden assimilatie en antisemitisme zich tot elkaar bij zijn personage?

¹ James Joyce, *Ulysses* (Ware: Wordsworth Editions Ltd, 2010): 587.

De antwoorden op deze vragen probeer ik te verkrijgen door middel van een literatuuronderzoek. De belangrijkste bronnen die ik hiervoor gebruik zijn *Ulysses* van James Joyce en het essay *Antisemitism* van Hannah Arendt. De analyse van Leopold Bloom is hoofdzakelijk op deze twee werken gebaseerd.

In het tweede hoofdstuk ga ik in op Hannah Arendt en haar essay *Antisemitism*. Ik kijk naar haar visie op assimilatie en hoe dit samenhangt met antisemitisme en zal tenslotte haar theorie over deze onderwerpen bespreken. In het derde hoofdstuk geef ik wat achtergrondinformatie bij *Ulysses*. Ik begin met het kort bespreken van James Joyce en het nationalisme en katholicisme in Ierland. Vervolgens zal ik dieper ingaan op *Ulysses* en het werk binnen het modernisme plaatsen. Het vierde hoofdstuk bestaat uit een analyse van Leopold Bloom en de toepassing van Arendts theorie op de positie van Bloom.

2. Theoretisch kader

2.1 Hannah Arendt en *Antisemitism*

Om de positie van Leopold Bloom aangaande assimilatie en antisemitisme beter te kunnen begrijpen, gebruik ik een theorie van Hannah Arendt die deze onderwerpen behandelt. In haar werk 'Origins of Totalitarianism' heeft Arendt al een groot deel aan antisemitisme gewijd, maar ze schreef later ook nog een apart essay over dit onderwerp. Arendt schreef dit essay toen ze verbannen was naar Frankrijk, ergens tussen 1930 en 1940. '*Antisemitism*' werd in 2007 gepubliceerd in 'The Jewish Writings', een verzameling van veel niet eerder gepubliceerde werken van Hannah Arendt, geredigeerd door Jerome Kohn en Ron H. Feldman. Ook Arendts essay over antisemitisme was hiervoor nog niet eerder uitgegeven, zelfs niet in het Duits.²

Arendt interpreteert in dit essay een lange geschiedenis rondom de emancipatie van Joden en de vraagstukken eromheen. Specifiek behandelt ze de situatie van de Joden in Duitsland, in de 18^e en 19^e eeuw. De Joden waren in die tijd zo veelbesproken, dat er een term uit voortkwam: het Joodse vraagstuk. Richard Bernstein omschrijft het Joodse vraagstuk als volgt: '...it was used to designate a whole series of shifting, loosely related, historical, cultural, religious, economic, political, and social issues, ranging from what rights were due to the Jews as citizens of nation-states to whether the Jews constituted a distinctive people, race, or nation.'³ Dit laat zien dat het Joodse vraagstuk een onderwerp van veel discussie was. Rond 1870 veranderde het Joodse vraagstuk in een punt waar een politieke beweging rond ontstond, met antisemitisme in het middelpunt.⁴ Het antisemitisme waar Arendt zich mee bezighield, was een nieuw 19^e-eeuws fenomeen. De verschijning van een seculiere politieke ideologie binnen de context van moderne natiestaten. Het gebruik van antisemitisme als een politieke ideologie was een nieuwe vorm van het fenomeen.⁵ Het politieke antisemitisme hield in dat men het behoren van de Joden tot de Europese natiestaten in twijfel trok.

Arendts analyse van dit verschijnsel begon al met de Duitse Verlichting in de 18^e eeuw. Tijdens de Verlichting werd de Joodse zaak gelijkgesteld aan die van mensenrechten. De Franse Revolutie bracht dit vervolgens in de praktijk.⁶ De manier waarop het Joodse vraagstuk werd afgespiegeld tijdens de Verlichting, gaf volgens Arendt het antisemitisme haar theoretische basis.⁷ Tijdens de Verlichting werd er veel aandacht geschonken aan politieke vraagstukken rondom rechten, maar volgens Arendt

² Natan Sznaider, "Hannah Arendt and the Sociology of Antisemitism," *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 39 (2010): 431.

³ Richard J. Bernstein, *Hannah Arendt And The Jewish Question* (Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1996): 11.

⁴ Jerome Kohn and Ron H. Feldman, eds., *The Jewish Writings: Hannah Arendt* (New York: Schocken Books, 2007): 46.

⁵ Bernstein, *Hannah Arendt And The Jewish Question*, 48-49.

⁶ Kohn en Feldman, *The Jewish Writings*, 62.

⁷ Idem, 64.

was er geen ruimte voor de erkenning van de rechten van de Joden. Enkel wanneer er afstand werd gedaan van de Joodse identiteit, kon er aanspraak worden gemaakt op deze rechten. Emancipatie zoals de Verlichting het voorschreef, betekende dus afstand doen van het Joods zijn.⁸ De Franse Revolutie zorgde ervoor dat ieder mens recht had op burgerrechten, maar deze politieke rechten kunnen alleen binnen de context van een natie worden gegarandeerd. Deze rechten werden de Joden ontzegd op het moment dat ze niet binnen een natiestaat werden geaccepteerd.

Volgens Arendt betekende emancipatie van de Joden dat ze door middel van hun intellectuele kwaliteiten of hun economische prestaties, alles wat hen maar onderscheidde, boven de Joodse massa probeerden uit te stijgen. Ze noemt de Joden die deze emancipatie nastreven 'een groep wanhopige parvenu's'.⁹ De term parvenu leende Arendt van de Joods-Franse criticus Bernard Lazare en ze gebruikte deze term ook in andere werken om de geëmancipeerde Jood mee te duiden.

De parvenu wil volgens Arendt aan zijn status als paria wil ontsnappen en geaccepteerd worden binnen de maatschappij die hem afwijst. Deze acceptatie kan alleen ontstaan na assimilatie, iets waar Hannah Arendt zich fel tegen verzet.¹⁰ Volgens Arendt staat assimilatie in de Duits-Joodse context gelijk aan zelfbedrog. Om te assimileren in een maatschappij die vijandig tegenover Joden staat, betekent dat je ook het antisemitisme moet accepteren en je dit eigen moet maken. Assimilatie kan in dit opzicht alleen bereikt worden als het verleden van de buitenstaander genegeerd wordt en oude vooroordelen voor nieuwe worden ingewisseld.¹¹ De parvenu wil dus geaccepteerd worden door de maatschappij en zijn sociale positie verbeteren door afstand te doen van zijn afkomst en identiteit. Hij probeert hiermee als het ware uit te stijgen boven zijn mede-Joden.

Geassimileerde Joden moesten een sterk onderscheid maken tussen hun publieke en privé leven. Door zichzelf in het publiek als Duits te profileren en alleen privé Joods te zijn, hoopten de Joden conflict te vermijden. Daardoor ontstond ook de illusie dat Joods zijn een privé aangelegenheid was. Elke geassimileerde Jood moest bewijzen dat hij ondanks zijn Joodse afkomst, geen 'Jood' was. Door dit te doen verraadde hij de rest van de Joden en uiteindelijk ook zichzelf.¹²

De Joden probeerden vooral te emanciperen en assimileren door middel van hun economische positie. In de 18^e eeuw kwam er een rijke klasse van Joodse bankiers op. In ruil voor hun financiële diensten ontving men sociale privileges en rechten van de overheid. De welvaart van deze klasse zorgde voor een sociale basis voor emancipatie.¹³ De Joden moesten hun privileges dus eigenlijk

⁸ Bernstein, *Hannah Arendt and The Jewish Question*, 17-18.

⁹ Kohn en Feldman, *The Jewish Writings*, 86.

¹⁰ Bernstein, *Hannah Arendt and The Jewish Question*, 16-17.

¹¹ Idem, 20.

¹² Kohn en Feldman, *The Jewish Writings*, 99.

¹³ Idem, 79.

afkopen. De wetten die de beschermen van huisvesting, persoon en bezit garanderen, werden betaald door welvarende Joden in de vorm van speciale belasting en prestaties.¹⁴

Arendt behandelt in *Antisemitism* twee lezingen van de Joodse geschiedenis in het licht van antisemitisme, een assimilationistische lezing en een nationalistische lezing. De assimilationistische lezing legt vooral de focus op het onrecht dat de Joden is aangedaan, maar benaderen dit op een niet-kritische wijze. De Joden die dit assimilationisme aanhangen, zien het jodendom slechts als religie en proberen op te gaan in de geschiedenis van Europa.¹⁵ Om dit doel te realiseren benadert men het antisemitisme op een oppervlakkig wijze en worden er geen vragen bij gesteld. Emancipatie betekent voor deze Joden dat alle kritiek op het niet-Joodse milieu ophoudt met bestaan.¹⁶

De nationalistische lezing van de Joodse geschiedenis legt vooral de nadruk op de Joden als volk en natie. De aanhangers benaderen antisemitisme meer als een sociologisch verschijnsel en houden het bij onderzoek naar patronen van vriendelijkheid en vijandschap tegenover Joden.¹⁷ Waar de assimilationisten streven naar het opgaan van de Joden in de natie waarin ze leven, veronderstellen de nationalistes een permanente afstand tussen deze twee partijen en wijzen ze assimilatie af. Deze laatste lezing wordt volgens Arendt uitgedragen door het Zionisme en ze gebruikt deze term in *Antisemitism* dan ook als synoniem voor het nationalisme.

2.2 Theorie antisemitisme

Volgens Arendt worden beide lezingen getypeerd door hun onvermogen om te gaan met antisemitisme. Antisemitisme wordt gereduceerd tot een individuele mening over Joden. Beide groeperingen zouden een angst delen om onder ogen te zien dat er altijd verschillende belangen zijn geweest tussen de Joden en de mensen onder wie zij leven.¹⁸ Deze twee lezingen van de Joodse geschiedenis staan beide in het teken van emancipatie en assimilatie, al kijken ze er allebei anders tegenaan en gaan ze er anders mee om. Arendt legt in de rest van het essay de focus op deze twee verschijnselen en ontwikkelt een theorie over antisemitisme die hiermee samenhangt.

De eerste basis voor antisemitisme werd volgens Arendt indirect gelegd door de emancipatie van de Joden. De staat zag Joden niet als individuen maar als 'Joden in het algemeen', een apart volk binnen de staat. Ze zag hen als een groep met bepaalde prestaties en economische mogelijkheden. Emancipatie gaf antisemitisme zo de basis om onderscheid te maken tussen Joden als individuen en Joden in het algemeen.¹⁹ Het feit dat de Joden als één geheel werden gezien, pakte negatief uit door

¹⁴ Idem, 84-85.

¹⁵ Idem, 48.

¹⁶ Idem, 49.

¹⁷ Idem, 49.

¹⁸ Idem, 51.

¹⁹ Idem, 96.

hun banden met de bourgeoisie. Joden waren mede door hun economische activiteiten en samenwerking met de staat niet populair en werden onder andere gezien als materialistisch, revolutionair, vernietigend, speculerend en bedriegend. Veel Joden maakten echter deel uit van de bourgeoisie en bij de niet-Joodse bourgeoisie ontstond de angst om ook gezien te worden als Jood en deze labels te krijgen. Deze angst werd ze vooral ingeboezemd door de aristocraten, die hun eigen belangen zo probeerden te verdedigen. De bourgeoisie schaamde zich ervoor om bij deze groep te horen en uiteindelijk was het zelfschaamte dat de weg baande voor het antisemitisme. De enige manier waarop de bourgeoisie afstand kon doen van haar positie was door de Joden en de bourgeoisie als synoniem aan elkaar te zien vervolgens op deze groep neer te kijken. De positie van de parvenu was dus niet alleen een reactie op antisemitisme, maar was hier volgens Arendt ook indirect de aanleiding voor.²⁰

²⁰ Idem, 109.

3. Joyce, Ierland en *Ulysses*

3.1 James Joyce

James Joyce werd op 2 februari 1882 geboren in Dublin.²¹ Hoewel zijn familie niet rijk was, genoot hij onderwijs aan een gerenommeerde Jezuïtische kostschool. Op latere leeftijd studeerde hij taal en filosofie aan de universiteit in Dublin. Tegen deze tijd begon Joyce echter steeds meer moeite te krijgen met het katholieke nationalisme, een stroming die de Rooms-Katholieke Kerk als hoofd en wezen van Ierland beschouwde, en hij besloot het land uiteindelijk te ontvluchten. In 1903 ging hij allereerst naar Parijs om medicijnen te studeren. Na een paar maanden werd hij gedwongen terug te keren naar Ierland vanwege de gezondheid van zijn moeder, maar in 1904 vertrok hij er voorgoed.²²

In 1914 begon Joyce in Triëst met het schrijven van *Ulysses*. In datzelfde jaar werd *Dubliners*, een collectie van korte verhalen, gepubliceerd en ook *A Portrait of the Artist as a Young Man* werd uitgegeven in een tijdschrift. Door de Eerste Wereldoorlog werd James gedwongen Triëst te verlaten en hij vertrok samen met zijn vrouw en kinderen naar Zürich, waar hij verder schreef aan *Ulysses*. Toen hij in 1919 Zürich verliet, had hij 12 van de 18 hoofdstukken af en werden ze in serievorm gepubliceerd in een Amerikaans tijdschrift. Joyce verbleef opnieuw een periode in Triëst, waar hij nog twee hoofdstukken schreef. Hierna verbleef de familie 20 jaar in Parijs, waar Joyce *Ulysses* voltooide en waar het boek uiteindelijk in 1922 op zijn 40^e verjaardag gepubliceerd werd.²³

3.2 Iers nationalisme en katholicisme

Terwijl Joyce zijn boek schreef, bevonden de Ieren zich onder Engelse overheersing. Ze deden er alles aan om hun eigen identiteit te bewaren en zich zo af te zetten tegen de Engelsen. Engeland werd gezien als stedelijk, Engelssprekend en protestants. De Ieren wilden zichzelf bewijzen als landelijk, Ierssprekend en Katholiek. Richard Jenkins legt het nationalisme uit als een ideologie van etnische identificatie. Ierland wilde wanhopig vasthouden aan haar uitgesproken nationale karakter, zodat ze niet gelijk zou worden aan de overheerser.²⁴ Het modernisme werd door de Ieren sterk geassocieerd met de Engelsen en de overheid en de Katholieke Kerk deden er daarom alles aan om het modernisme te weren. Alle modernistische werken en kunst werden verbannen zodat de Ierse traditie in stand kon worden gehouden.²⁵ De Ieren probeerden alles dus zo Iers en 'normaal' mogelijk te houden en de

²¹ Eric Bulson, *The Cambridge Introduction To James Joyce* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 1.

²² Deborah Parsons, *Theorists Of The Modernist Novel: James Joyce, Dorothy Richardson And Virginia Woolf* (Abingdon: Routledge, 2014), 4.

²³ Derek Attridge, *James Joyce's Ulysses: A Casebook* (Oxford: Oxford University Press, 2004), 8.

²⁴ Richard Jenkins, *Rethinking Ethnicity* (London: Sage, 1997), p.143, quoted in Tricia Cusack, "A 'Countryside Bright with Cosy Homesteads': Irish Nationalism and the Cottage Landscape," *National Identities* 3, no. 3 (2001): 231.

²⁵ Idem, 231.

Joden behoorden niet tot die normale situatie. Tussen 1880 en 1900 nam het aantal Joden in Europese steden dramatisch toe. Dit was het resultaat van een immigratiegolf, voornamelijk uit Rusland, vanwege de Jodenvervolging die daar speelde. Ook Ierland huisvestte velen Joden, van wie de meesten in Dublin woonden. In zo'n dertig jaar tijd was het aantal Joden toegenomen van ca. 260 naar ca. 6100. Deze plotselinge toename van Joden, samen met het feit dat ze anders waren, zorgde ervoor dat ze niet populair waren bij de Ierse bevolking.²⁶ Daarnaast heerste er binnen de Rooms-Katholieke Kerk al eeuwenlang de opvatting dat de joden verantwoordelijk waren voor de dood van Jezus en dit, samen met soortgelijke opvattingen over joden, zorgde voor een sterk anti-joods sentiment.²⁷ Dit religieuze antisemitisme ging samen met een nieuwe vorm van antisemitisme, met als grootste aanleiding het feit dat de Joden sterk geassocieerd werden met het modernisme. De Joden zouden een grote rol spelen in de ontwikkeling van moderne ideeën en daarmee ook verantwoordelijk zijn voor politiek radicalisme, socialisme en kapitalisme.²⁸ De Katholieke Kerk wilde de het landelijke karakter van Ierland benadrukken en zich daarmee afzetten tegen de snelle veranderingen verstedelijking en modernisme met zich meebrachten. De Joden speelden een belangrijke rol in de Ierse economie en zouden onder andere daardoor de moderne manier van leven bevorderen.²⁹

3.3 *Ulysses* en modernisme

3.3.1 *Ulysses*

Deze ideeën over Joden komen ook terug in *Ulysses*, een roman over Ierse politiek, religie en sociale vooroordelen. Dit boek, geschreven door James Joyce, werd in 1922 voor het eerst uitgegeven. Voor mijn analyse gebruik ik de Wordsworth editie die de herziene tekst uit 1932 bevat. In *Ulysses* wordt het verhaal verteld van hoofdpersoon Leopold Bloom, een niet-praktiserende Jood. In de Ierse samenleving is hij een buitenstaander en in de manier waarop hij door de rest van de samenleving behandeld wordt, is het antisemitisme van het begin van de 20^e eeuw terug te zien.³⁰ *Ulysses* is onderverdeeld in 18 delen. Vanwege het unieke karakter van de delen worden het ook wel episodes genoemd. De eerste drie episodes gaan over Stephen Dedalus, de protagonist van *A Portrait of the Artist as a Young Man*, een ander boek van James Joyce. Vanaf de vierde episode gaat *Ulysses* bijna

²⁶ Eishiro Ito, "And I belong to a race that is hated and persecuted": Anti-Semitism in *Ulysses*," *The Journal of Policy Studies* 9, no. 2 (2008): 128.

²⁷ Robert Michael, *A History of Catholic Antisemitism: The Dark Side of the Church*. (New York: Springer, 2008), 1.

²⁸ Frederick R. Carl, *Modern and Modernism* (New York: Atheneum, 1985), pp. 36-37.

²⁹ Tricia Cusack, "A 'Countryside Bright with Cosy Homesteads': Irish Nationalism and the Cottage Landscape," *National Identities* 3, no. 3 (2001): 230.

³⁰ Don Gifford en Robert J. Seidman, *Ulysses Annotated: Notes For James Joyce's Ulysses* (Berkeley: University of California Press, 2008), 1.

uitsluitend over het leven van Leopold Bloom en zijn vrouw Molly, totdat Dedalus en Bloom elkaar in de laatste drie episodes ontmoeten.³¹ Joyce laat in *Ulysses* een gemiddelde dag van de inwoners van Dublin zien en alle gebeurtenissen spelen zich dan ook binnen één en dezelfde dag af.³²

3.3.2 Kenmerken modernisme

Ulysses wordt gezien als één van de belangrijkste werken binnen de modernistische literatuur. Maurice Beebe definieert het modernisme in zijn artikel 'Ulysses and the Age of Modernism' als volgt: '...I see Modernism as an international current of sensibility which dominated art and literature from the last quarter of the nineteenth century until about 1945...'.³³ In het artikel worden een aantal kenmerken genoemd die modernistische literatuur onderscheidt van andere literatuur. Vervolgens laat Beebe zien hoe *Ulysses* aan de hand van deze kenmerken binnen het modernisme past.

Het eerste kenmerk van het modernistische literatuur is formalisme. Dit houdt in dat er een grote nadruk ligt op de structuur van het werk. *Ulysses* bestaat uit 18 episodes. Deze episodes hebben elk een eigen verhaaltechniek en zijn verdeeld in drie delen. Hoewel het boek uit veel losse delen bestaat, is er wel een duidelijke lijn in terug te vinden. Alle activiteit speelt zich af binnen 24 uur en in één geografische locatie. Het boek bevat drie hoofdpersonen en alle bijfiguren staan in functie van die hoofdpersonen.³⁴

Het tweede kenmerk is een 'attitude of detached non-commitment'. *Ulysses* bevat veel verschillende opvattingen en betekenissen die zijn weergegeven in de thema's van het boek. Het is echter onmogelijk om er uit op te maken waar Joyce persoonlijk voor stond. Hij neemt als het ware afstand van de onderwerpen en beschrijft alles op een zo neutraal mogelijke manier. Hij weigert om een positie in te nemen in de opvattingen die hij beschrijft.³⁵

Het derde kenmerk is de manier waarop mythes gebruikt worden. Joyce gebruikte het verhaal van Odysseus als basis voor *Ulysses*. Hij gebruikte deze mythe niet in een religieuze context en probeerde het ook niet te verklaren, zoals dat vroeger gedaan werd, maar gebruikte de mythe enkel om zijn eigen verhaal over het moderne leven in Ierland te structureren.³⁶

Het vierde en laatste kenmerk is de neiging tot solipsisme, waarbij er voornamelijk wordt uitgegaan van het bewustzijn van de waarnemer. In modernistische literatuur ligt er doorgaans een grote nadruk op de waarnemer, meer dan op datgene wat waargenomen wordt. Een verhaal wordt bijvoorbeeld in de ik-vorm geschreven en de lezer wordt zo meegenomen in het innerlijke bewustzijn

³¹ Attridge, *A Casebook*, 5.

³² Gifford en Seidman, *Ulysses Annotated*, 2.

³³ Maurice Beebe, 'Ulysses And The Age Of Modernism,' *James Joyce Quarterly* 10, no. 1 (1972): 174.

³⁴ Idem, 178.

³⁵ Idem, 180.

³⁶ Idem, 182-183.

van de waarnemer. In *Ulysses* komt dit onder andere terug in de vorm van interne monologen. In het laatste gedeelte van het boek is deze techniek echter nog duidelijker waarneembaar. In dit deel wordt gebruik gemaakt van een verhaaltechniek die bekend staat als 'stream of consciousness'.³⁷

3.3.3 Fictie en realiteit

Volgens Beebe heeft het feit dat *Ulysses* binnen het modernisme geplaatst wordt ook gevolgen voor de relatie tussen fictie en realiteit. Het modernisme verheft de kunst tot religie. Alles draait om het kunstwerk en ook om de kunstenaar. Zijn conclusie is dat de personages die deel uitmaken van deze gecreëerde wereld, reflecties zijn van de maker. Voor *Ulysses* betekent dit dat Stephen Dedalus, Leopold Bloom en andere personages in zekere zin een weerspiegeling zijn van Joyce zelf.³⁸ James Fairhall beweert dat *Ulysses* gebaseerd is op realiteit, maar dat Joyce dit heeft verwerkt in fictie. Het resultaat is een boek dat bestaat uit feiten, fictie en speculatie.³⁹ Joyce was een nationalist, maar zette zich af tegen de antisemitische claims die door het Ierse nationalisme gemaakt werden. Joyce schreef over Ierland en nam daarbij het verleden en alle nationalistische verhalen daaromheen in beschouwing. Hij zocht daarbij echter naar bepaalde vrijheid die hij uiteindelijk in fictie en taal vond.⁴⁰ Een voorbeeld van de vermenging van fictie en realiteit in *Ulysses* is de situatie van Leopold Bloom. De interpretatie van Ira Bruce Nadel is dat Bloom graag een volwaardig Iers burger zou willen zijn in de ogen van de samenleving en bereid is te assimileren, maar dat hij kan geen afstand doen van zijn Joodse afkomst. Dit zou de situatie weerspiegelen waarin Joyce zich bevond. Hij heeft gedurende zijn leven in verschillende Europese landen gewoond, waaronder Italië, Zwitserland en Frankrijk. Hij sprak Italiaans, Duits en Frans en paste zich aan naar het land waar hij woonde, maar zijn identiteit bleef in de kern Iers en dit kon hij niet loslaten.⁴¹

Vanwege de 'attitude of detached non-commitment' die gangbaar is binnen het modernisme, is het moeilijk met zekerheid te zeggen met welke intentie Joyce Bloom heeft gecreëerd. Toch wordt de auteursintentie vaak aangehaald in onderzoeken naar Leopold Bloom. Neil R. Davison schrijft bijvoorbeeld dat Joyce vecht tegen antisemitisme door het creëren van de Jood Bloom. Joyce zou een meer realistische weergave willen schetsen van de Joden, tegenover de stereotypen die de antisemieten gecreëerd hadden.⁴² Davison beweert dat Bloom een samenstelling is van de verschillende visies die Joyce op Joden had. Hij zou bijvoorbeeld als een katholiek naar de Joden

³⁷ Idem, 184.

³⁸ Idem, 186.

³⁹ James Fairhall, *James Joyce And The Question Of History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), 36.

⁴⁰ Idem, 34.

⁴¹ Ira Bruce Nadel, 'Joyce And The Jews,' *Modern Judaism* 6, no. 3 (1986): 304.

⁴² Neil R. Davison, *James Joyce, Ulysses, and the Construction of Jewish Identity: Culture, Biography, and 'the Jew in Modernist Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 11.

hebben gekeken, als een ler en als een modernistische auteur en van daaruit zou hij Bloom hebben gecreëerd.⁴³ Kieran Keohane beweert dat Joyce met Bloom een ideaal type, een prototype modern subject heeft gecreëerd. Bloom bezit een hoge mate van intelligentie, een kosmopolitische visie en de 'involved detachment' die een zwerver eigen is. Met deze kwaliteiten zou hij zich volgens Keohane kunnen verweren tegen bijvoorbeeld het nationalisme en het religieuze dogmatisme waar Joyce zich tegen leek te keren.⁴⁴ Een andere interpretatie, gegeven door Erwin R. Steinberg, is dat Joyce door middel van Bloom een statement wilde maken tegen de bekrompenheid en kortzichtigheid van de inwoners van Dublin. Men dacht volgens Joyce teveel in hokjes en daar zette hij zich tegen af.⁴⁵ Davison, Keohane en Steinberg beweren allen dat Joyce Bloom heeft gecreëerd als reactie op antisemitisme en het Ierse nationalisme. De veelzijdigheid van Bloom zou een meer realistisch beeld moeten geven van Joden en zijn moderne eigenschappen zouden hem bestand maken tegen het antisemitisme. Deze typeringen focussen vooral op Bloom die als een ideaal type een reactie vormt op antisemitisme. In *Ulysses* lijkt inderdaad overwegend terug te komen dat Bloom zich in zijn doen en laten afzet tegen zaken als nationalisme en antisemitisme, maar er zijn ook momenten dat hij zichzelf tegensprekt of tegen zijn eigen karakter lijkt in te gaan. Ik denk daarom dat er in bovenstaande typeringen een nuance aangebracht kan worden die meer recht doet aan het complexe en fluïde karakter van Bloom. Hannah Arendt beweert enerzijds dat de positie van de parvenu een reactie is op het politieke antisemitisme, maar zegt tegelijkertijd dat die positie anderzijds de aanleiding is tot antisemitisme. Ik wil daarom door middel van mijn analyse onderzoeken of Bloom past in de positie van parvenu, hoe zijn positie een reactie is op antisemitisme en of zijn positie ook een aanleiding is tot antisemitisme.

⁴³ Idem, 4.

⁴⁴ Kieran Keohane, "The Revitalization of the City and the Demise of Joyce's Utopian Modern Subject," *Theory, Culture & Society* 19, no. 3 (2002): 35.

⁴⁵ Erwin R. Steinberg, "Reading Leopold Bloom / 1904 in 1989," *James Joyce Quarterly* 26, no. 3 (1989): 408.

4. Analyse Leopold Bloom

4.1 Karakteranalyse

Leopold Bloom is geboren in Ierland en is het kind van Hongaarse orthodoxe joden. Zijn vader heeft zich tot het protestantisme bekeerd en Bloom wordt als kind gedoopt in de Church of Ireland. Hij groeit op als protestant maar sluit zich als jonge man aan bij de Rooms-Katholieke Kerk en trouwt ook een katholieke vrouw. Bloom heeft in etnisch en religieus opzicht een veelkleurige achtergrond, maar ziet zichzelf vooral als een Ier. De inwoners van Dublin, de stad waar hij een inwoner van is, zien hem echter voornamelijk als Jood.⁴⁶

Robert Tracy laat in zijn artikel 'Leopold Bloom Fourfold: A Hungarian-Hebraic-Hellenic-Hibernian Hero' zien hoe Blooms driedubbele nationaliteit zijn positie als buitenstaander benadrukt. Zijn Hongaarse en Joodse afkomst maken hem tot een vreemdeling in Dublin. Hij heeft eigenlijk geen nationaal thuis en zelfs in zijn eigen huis is hij niet meer welkom, aangezien zijn vrouw een openlijke verhouding heeft met een andere man. Bloom zou hiermee gezien kunnen worden als een afspiegeling van Ierland, dat op dat moment geen eigen parlement had en geen baas in eigen huis was.⁴⁷ Daarnaast zijn de Ieren, Hongaren en Joden alle drie vervolgd in hun eigen land en zijn ze onder een vreemde overheersing terechtgekomen. Ierland is dus eerst zelf getiranniseerd en vervolgens tiranniseert ze zelf ook buitenstaanders, met name de Joden. Door zijn gemengde achtergrond en afkomst wordt Bloom het instrument waarmee Joyce zijn reactie lijkt te geven op de Ierse nationalistische intolerantie.⁴⁸ In *Ulysses* lijkt de meeste nadruk echter te liggen op Blooms Joodse achtergrond.

Bloom wordt in *Ulysses* afgebeeld als een doorsnee inwoner van Dublin. Hij bewandelt iedere dag de straten en houdt zich bezig met lokale belangen. Tegelijkertijd wordt hij als het ware afgebeeld als de 'Wandering Jew'. Hij is constant onderweg en is niet zeker van zijn welkom in Ierland. De samenleving staat vijandig tegenover zijn Joodse identiteit en zelfs zijn vrienden behandelen hem niet als een gelijke. Bloom staat overal net buiten en is de vreemdeling die op zoek is naar acceptatie. Hoe hij door de Ierse samenleving behandeld wordt, varieert van enige reserve tot geweld.⁴⁹

De Wandering Jew is een figuur uit een middeleeuwse legende, die Jezus, op weg naar zijn kruisiging, spottend of minachtend zou hebben behandeld en daarom veroordeeld is tot het zwerven over de aarde tot de wederkomst van Jezus.⁵⁰ In *Ulysses* zijn er ook enkele verwijzingen te vinden naar deze legende. In het begin van het boek wordt beschreven hoe Mr. Deasy de Joden verwijt dat ze de

⁴⁶ Nadel, 'Joyce And The Jews,' 303.

⁴⁷ Robert Tracy, "Leopold Bloom Fourfold: A Hungarian-Hebraic-Hellenic-Hibernian Hero," *The Massachusetts Review* 6, no. 3 (1965): 533.

⁴⁸ Idem, 536.

⁴⁹ Idem, 524.

⁵⁰ Adolf F. Leschnitzer, "The Wandering Jew: The Alienation of the Jewish Image in Christian Consciousness," *Viator* 2 (1971): 391.

natie bezitten en verwoesten. Hierbij doet hij een uitspraak die goed past bij de verwijten van christenen richting de joden, die tot uiting komen in het verhaal van de Wandering Jew. 'A merchant, Stephen said, is one who buys cheap and sells dear, jew or gentile, is he not? They sinned against the light, Mr. Deasy said gravely. And you can see the darkness in their eyes. And that is why they are wanderers on the earth to this day'.⁵¹ Mr. Deasy beweert dat de joden tegen het licht gezondigd hebben en dat ze daarom over de aarde dwalen. Een mogelijke uitleg hiervan zou kunnen zijn dat de joden tegen Jezus gezondigd hebben en daarom veroemd zijn tot het bestaan van een zwerver. In Johannes 8:12 staat dat Jezus naar zichzelf verwijst als het licht van de wereld. De term Wandering Jew wordt in *Ulysses* ook letterlijk genoemd met betrekking tot Leopold Bloom en daarbij wordt nadruk gelegd op de begerige blik in zijn ogen.⁵² Op een later moment wordt Bloom 'Ahasuerus' genoemd, één van de namen die aan de Wandering Jew is toegekend.⁵³

Naast dat er in *Ulysses* veel nadruk wordt gelegd op het zwerfende bestaan van Bloom, komt zijn Joodse identiteit ook nadrukkelijk naar voren. Ondanks zijn bekering tot het christendom lijkt Bloom erg bewust te zijn van zijn joodse achtergrond. Hij spreekt bijvoorbeeld af en toe Hebreeuws, hij leest een pamflet over het Zionisme en denkt daar nog regelmatig over na, hij bezit een joods gebedenboek en een pamflet over de filosofie van de Talmoed.⁵⁴ In een discussie met de antisemitische 'citizen' zegt Bloom dat hij tot een 'ras' behoort dat gehaat en vervolgd wordt.⁵⁵ Vervolgens discussieert hij vanuit zijn Joodse positie en identiteit en dit toont aan dat hij het zelf ook als een wezenlijk onderdeel van zijn identiteit ziet. Zijn Joodse achtergrond is op een subtiele maar toch prominente manier verweven in zijn dagelijkse bestaan. Blooms Joodse identiteit en zijn zwerversbestaan komen samen in de 'Circe' episode in *Ulysses*. In dit gedeelte transformeert Bloom in een groot aantal historische personages. Hij verandert onder andere in Lord Beaconsfield, de profeet Mozes, Moses Maimonides, Moses Mendelssohn en Baron Leopold Rothschild. Deze personen waren allen bekende en geassimileerde Joden. Een groot deel van de andere transformaties waren personen die van naam waren veranderd.⁵⁶ Waar de transformatie tot bekende Joodse figuren bijdraagt aan Blooms Joodse identiteit, dragen onder andere de transformatie zelf en de naamsveranderingen bij aan het beeld van Bloom als vreemdeling en zwerver.

⁵¹ James Joyce, *Ulysses* (Ware: Wordsworth Editions Ltd, 2010): 31.

⁵² Idem, 217.

⁵³ Idem, 338.

⁵⁴ Tracy, "Leopold Bloom Fourfold," 525.

⁵⁵ Joyce, *Ulysses*, 318.

⁵⁶ Tracy, "Leopold Bloom Fourfold," 524.

4.2 Leopold Bloom en Hannah Arendt

Zoals in de karakteranalyse ook naar voren kwam, is Bloom zich bewust van zijn Joodse afkomst en identiteit, zegt hij zelf tot het 'ras' te behoren, en ook de andere personages in *Ulysses* zien Bloom als een jood. Er kan aangenomen worden dat in 1904 de meeste inwoners van Dublin Bloom als jood zouden beschouwen.⁵⁷ Als er echter naar de praktijk gekeken wordt, dan is er weinig joods aan het leven van Leopold Bloom. Aan joodse wetten houdt hij zich bijvoorbeeld niet, wat onder andere duidelijk wordt wanneer hij met varkensvlees ontbijt en daarmee de spijswetten overtreedt. Tijdens het eten overdenkt hij de koosjere eetgewoonten van zijn voorvaders en hoe dit in contrast staat met zijn eigen eetgedrag, maar in de praktijk doet hij niets met deze gedachten.⁵⁸ Dit is één van de voorbeelden die laten zien dat Bloom de religie van zijn voorouders niet aanhangt, zich tegen de religie van zijn vader heeft gekeerd en uiteindelijk ook tegen de religie waar hij toe bekeerd is. Hij lijkt overal net buiten te vallen en kan niet goed in een hokje worden geplaatst. De term 'vreemdeling' lijkt hem daarom beter te passen dan de benaming 'jood'.⁵⁹ Volgens de definitie van Hannah Arendt lijkt Bloom echter wel raakvlakken te hebben met de parvenu, Arendts benaming voor de geassimileerde jood. Zoals besproken in hoofdstuk 2 wil de parvenu volgens Hannah Arendt geaccepteerd worden door de maatschappij die hem afwijst. Om dit doel te bereiken doet hij afstand van zijn afkomst en identiteit en probeert hij zo boven zijn mede-Joden uit te stijgen. Alleen na deze acceptatie kan assimilatie optreden. Om Bloom te toetsen aan de kenmerken van de parvenu moeten we allereerst kijken hoe Bloom wordt afgewezen door de maatschappij en hoe hij door diezelfde maatschappij geaccepteerd wil worden.

Eerder in dit onderzoek kwam al naar voren dat de Ierse maatschappij Leopold Bloom als een jood ziet. In *Ulysses* worden de Ierse burgers gerepresenteerd door de 'citizen', een tamelijk bekrompen Ierse nationalist. Hij keert zich sterk af tegen de Engelse onderdrukking en verheerlijkt de Ierse burgers en cultuur, ten koste van alles wat zich daar niet aan conformeert. In de 'Cyclops' episode voert Bloom een gesprek met onder andere de citizen over het fenomeen 'natie'. Hierin komt iets van de spanning naar voren over de identiteit van Bloom en hoe hij en de Ierse burgers hier verschillend tegenaan kijken. 'What is your nation if I may ask, says the citizen. – Ireland, says Bloom. I was born here. Ireland. The citizen said nothing only cleared the spit out of his gullet and, gob, he spat a Red bank oyster out of him right in the corner'.⁶⁰ De reactie van de citizen lijkt aan te geven dat hij het niet eens is met het antwoord van Bloom. De maatschappij ziet hem tenslotte voornamelijk als een jood en niet als een Ier. Bloom is zich bewust van zijn Joodse achtergrond, maar geeft aan zichzelf als een

⁵⁷ Steinberg, "Reading Leopold Bloom", 408.

⁵⁸ Joyce, *Ulysses*, 751-752.

⁵⁹ Steinberg, "Reading Leopold Bloom", 409.

⁶⁰ Joyce, *Ulysses*, 317-318.

ler te beschouwen omdat hij in Ierland geboren is. Bloom wil een onderdeel zijn van de Ierse maatschappij en als een volwaardig burger gezien worden, maar diezelfde maatschappij sluit hem buiten omdat hij Joods is.

Het tweede kenmerk van een parvenu is dat deze afstand doet van zijn identiteit en boven zijn mede-Joden probeert uit te stijgen. Van Bloom kan niet gezegd worden dat hij compleet afstand heeft gedaan van zijn Joodse identiteit. Hij rekent zichzelf tot het Joodse 'ras', houdt zich bezig met het onrecht dat de Joden wordt aangedaan en denkt ook regelmatig terug aan zijn joodse opvoeding en bepaalde aspecten van het jodendom. Aan de andere kant doet hij in de praktijk niets met zijn joodse achtergrond en opvoeding en filosofeert hij regelmatig over de negatieve kanten van het jodendom. Hij laat zijn identiteit dus niet volledig los, maar neemt er wel een zekere afstand van. Zijn joodse identiteit lijkt voor anderen belangrijker dan voor Bloom zelf. Hij is bijvoorbeeld niet besneden, hij houdt zich niet aan de joodse spijswetten, hij is gedoopt als protestant en heeft zich later bekeerd tot het katholicisme.⁶¹ Toch blijft hij vasthouden aan zijn Joodse achtergrond, al is het in een duidelijk gematigde en geassimileerde vorm.

In de 'Circe' episode, die grotendeels bestaat uit een hallucinatie van Stephen Dedalus, komt dit duidelijk naar voren wanneer Bloom transformeert in een aantal joodse personen. In de karakteranalyse werd dit al kort besproken en gezegd dat deze transformaties bijdragen aan Blooms Joodse identiteit en aan het beeld van Bloom als vreemdeling en zwerver. De transformaties laten echter ook wat zien van Blooms assimilatie. In het gedeelte in *Ulysses* vraagt 'een stem' aan Bloom of hij de Messias is, zoon van Jozef of David. Bloom zegt daarop: 'you have said it'.⁶² Dit refereert aan Mattheüs 26, waarin een hogepriester aan Jezus vraagt of Hij de Zoon van God is. Jezus antwoordt hem: 'Gij hebt het gezegd'. Na het antwoord van Bloom wordt hem gevraagd om een wonder om dat te bevestigen. Bloom verricht daarna een serie van wonderen, onder andere de transformaties in meerdere historische personen. Hij verandert onder andere in Lord Beaconsfield, Moses Maimonides, Moses Mendelssohn en Baron Leopold Rothschild.⁶³ Bijna elke naam suggereert een type jodendom dat lijkt op dat van Bloom. Moses Mendelssohn stond bijvoorbeeld voor een type geëmancipeerd jodendom, dat onderdeel uitmaakte van de westerse Verlichting.⁶⁴ Lord Beaconsfield, oftewel Benjamin Disraeli, stond tot op zekere hoogte voor de Joodse normen en waarden in het regeren van Engeland, maar was verder geen praktiserend jood.⁶⁵ In 'Circe' doet Bloom dus afstand van zijn identiteit door (tijdelijk) de identiteit aan te nemen van geassimileerde Joden.

⁶¹ Eishiro Ito, "And I belong to a race that is hated and persecuted": Anti-Semitism in *Ulysses*," *The Journal of Policy Studies* 9, no. 2 (2008): 130.

⁶² Joyce, *Ulysses*, 437.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Davison, *James Joyce, Ulysses, and the Construction of Jewish Identity*, 219.

⁶⁵ J. P. Parry, "Disraeli and England," *The Historical Journal* 43, no. 3 (2000): 70.

Volgens de theorie van Arendt leidt antisemitisme tot assimilatie, iets wat we bij Bloom ook terug kunnen zien. Volgens Arendt leidt die assimilatie vervolgens ook weer tot antisemitisme. De geassimileerde Joden, oftewel parvenu's, zijn een begrip op zich geworden en een groep waar veel labels aanhangen. Parvenu's maken een groot deel van de bourgeoisie uit en de niet-Joodse bourgeoisie schaamt zich er vervolgens voor om bij deze groep te horen en met de Joden geassocieerd te worden en hieruit ontstaat opnieuw een vorm van antisemitisme.

Net als in de Duits-Joodse situatie, die de achtergrond vormde voor de theorie van Hannah Arendt, hielden de Joden zich voornamelijk bezig met economische en financiële zaken. In *Ulysses* komt ook naar voren dat de Joden vaak belastinginners waren, iets waar veel kritiek op werd gegeven vanuit de rest van de bevolking:

Jews, whom christians tax with avarice, are of all races the most given to intermarriage. Accusations are made in anger. The christian laws which built up the hoards of jews [...] bound their affections too with hoops of steel. [...] But a man who holds so tightly to what he calls his rights over what he calls his debts will hold tightly also to what he calls his rights over her whom he calls his wife.⁶⁶

De Joden hebben een slechte reputatie als het gaat om hun werk en dat leidt tot vele andere beschuldigingen en veroordelen. Het werk dat ze doen, en de manier waarop ze dat doen, wordt gezien als een afspiegeling van hun karakter en op basis daarvan worden er bijvoorbeeld conclusies getrokken over Joden en het huwelijk. Deze stereotypen waren kenmerkend voor het moderne antisemitisme. Het eerdere religieuze antisemitisme bracht al een scheiding aan tussen joden en niet-joden en dit legde de basis voor het moderne antisemitisme waarbij joden als zondebok fungeerden voor alles wat verkeerd was aan de moderne samenleving.⁶⁷

De pogingen van Bloom om te assimileren doen het antisemitisme bij de inwoners van Dublin niet verminderen en lijken het juist te versterken. Een voorbeeld hiervan is de eerder genoemde negatieve reactie van de citizen wanneer Bloom zegt onderdeel van de Ierse natie te zijn. Wanneer we de theorie van Arendt iets breder toepassen, dan kan er ook gezegd worden dat het antisemitisme als gevolg van assimilatie ook bij Bloom te zien is. Volgens Arendt kan er alleen assimilatie plaatsvinden wanneer de parvenu de maatschappij accepteert, inclusief het antisemitisme binnen de maatschappij. Wil Bloom dus kunnen assimileren, dan moet hij zich het antisemitisme van de maatschappij tot op zekere hoogte eigen maken. In 'Circe' transformeerde hij ook in Karl Marx, die, hoewel hij opkwam voor de emancipatie van Joden, vaak op negatieve wijze over Joden sprak en bij wie in zijn vroege

⁶⁶ Joyce, *Ulysses*, 185.

⁶⁷ Albert S. Lindemann, *Esau's Tears: Modern Anti-Semitism and the Rise of the Jew* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 3-4.

werken het antisemitisme doorklonk.⁶⁸ Dit wijst mogelijk op de zelschaamte van Bloom en het deel van hem dat afstand probeert te doen van zijn identiteit. Wanneer Bloom op een aanvallende wijze als jood wordt bestempeld, reageert hij als volgt: 'He called me a jew, and in a heated fashion, offensively. So I, without deviating from plain facts in the least, told him his God, I mean Christ, was a jew too, and all his family, like me, though in reality I'm not'.⁶⁹ Terwijl Bloom op andere momenten toenadering lijkt te zoeken tot het jodendom, ontkent hij nu tegenover Stephen een jood te zijn. Hij lijkt zichzelf niet in een hokje te willen plaatsen en doet zo in feite afstand van zijn identiteit. Daarnaast gaat Bloom volgens zijn vrouw Molly om met aanhangers van het antisemitische Ierse nationalisme. '...and he was going about with some of them Sinner Fein lately or whatever they call themselves talking his usual trash and nonsense he says that little man he showed me without the neck is very intelligent the coming man'.⁷⁰ De man die hier wordt genoemd is Arthur Griffith, de oprichter van de nationalistische Ierse politieke partij Sinn Féin. Griffith sprak zich openlijk uit over het feit dat hij het antisemitisme steunde en vrij wilde zijn van Joodse geldschieters.⁷¹ Het feit dat Bloom sympathiseert met deze man en omgaat met aanhangers van Sinn Féin lijkt erop te wijzen dat Bloom niet compleet afwijzend staat tegenover het antisemitische gedachtegoed binnen de Ierse maatschappij.

Bloom spreekt zich op meerdere plekken in *Ulysses* uit tegen het onrecht dat de Joden wordt aangedaan en zou daarom zelf niet in de eerste plaats als antisemitisch gezien kunnen worden. De manier waarop hij echter met dit onrecht omgaat, lijkt sterk te duiden op berusting en acceptatie. In een gesprek met de citizen zegt Bloom dat hij tot een 'ras' behoort dat gehaat en vervolgd wordt. Vervolgens spoort men hem aan om tegen dat oprecht in opstand te komen, maar Bloom ziet de zin daar niet van in en probeert zaken op te lossen met liefde.⁷² Hij laat hier een erg passieve houding zien als het gaat om het bestrijden van het onrecht en het voorvechten van de joodse zaak. Deze houding vertoont overeenkomsten met de assimilationistische lezing die Hannah Arendt behandelt in *Antisemitism*, omdat het onrecht en antisemitisme op een oppervlakkige wijze benaderd wordt. De passiviteit van Bloom zou gezien kunnen worden als aanvaarding van het antisemitisme en daarmee ook de instandhouding.

⁶⁸ Davison, *James Joyce, Ulysses, and the Construction of Jewish Identity*, 219.

⁶⁹ Joyce, *Ulysses*, 551.

⁷⁰ Idem, 650.

⁷¹ Erwin R. Steinberg, "James Joyce and the Critics Notwithstanding, Leopold Bloom Is Not Jewish," *Journal of Modern Literature* 9, no. 1 (1981-1982): 42.

⁷² Joyce, *Ulysses*, 300-301.

5. Conclusie

De hoofdvraag die in dit onderzoek centraal staat is: 'Is de theorie van Hannah Arendt vruchtbaar voor het begrijpen en verklaren van het personage Leopold Bloom?' Ik zal hieronder ingaan op de deelvragen en de antwoorden die uit dit onderzoek naar voren zijn gekomen. De eerste deelvraag is: 'Wat wordt er in de theorie van Hannah Arendt gezegd over de joodse assimilatie en welke plaats heeft antisemitisme hierin?' Volgens Arendt wil de Joodse parvenu emanciperen door boven de Joodse massa uit te stijgen en afstand te nemen van zijn identiteit. De parvenu wil geaccepteerd worden door de maatschappij die hem afwijst. Emancipatie en assimilatie betekent volgens Arendt dat het antisemitisme binnen de maatschappij ook geaccepteerd moet worden en de parvenu eigengemaakt moet worden. Volgens de theorie wordt de basis voor antisemitisme indirect gelegd door de emancipatie van Joden. In het kort kan dus gezegd worden dat antisemitisme leidt tot emancipatie, en dat die emancipatie weer leidt tot antisemitisme.

De volgende deelvraag is: 'Wie is Leopold Bloom en tegen welke achtergrond is dit personage gecreëerd?' Leopold Bloom is een personage uit *Ulysses*, een modernistisch werk. Het feit dat de literatuur binnen het modernisme valt heeft verschillende gevolgen voor de interpretatie van Leopold Bloom. Een kenmerk van modernistische literatuur is een 'attitude of detached non-commitment'. Dit betekent dat het moeilijk is om uit de literatuur op te maken waar Joyce persoonlijk voor stond omdat hij een bepaalde afstand neemt van de onderwerpen waar hij over schrijft. Er zijn verschillende interpretaties van Leopold Bloom en de intentie van James Joyce. Davison zegt dat Bloom is geschreven tegen het antisemitisme en dat Joyce van Bloom een waarheidsgetrouwe jood wilde maken. Steinberg zegt dat Joyce door middel van Bloom een statement wilde maken tegen het hokjesdenken dat de inwoners van Dublin eigen was, iets wat ondersteund wordt door het feit dat Leopold Bloom net buiten alle hokjes lijkt te vallen.

De derde deelvraag is: 'Hoe kan Blooms positie verklaard worden door middel van Hannah Arendt en hoe verhouden assimilatie en antisemitisme zich tot elkaar bij zijn personage?' De positie van Leopold Bloom wat betreft zijn joodse achtergrond en zijn positie in de Ierse maatschappij is lastig te bepalen. Bloom wordt afgewezen door de maatschappij vanwege zijn Joodse achtergrond en wordt niet als een echte Ier gezien. Hij wil echter onderdeel zijn van deze maatschappij en zoekt naar acceptatie. Hij probeert te bewijzen dat hij geen echte jood is, of in ieder geval een ander soort jood, en doet afstand van zijn identiteit door middel van een serie transformaties in geassimileerde Joden. Deze emancipatie en assimilatie is een reactie op het eerdergenoemde antisemitisme. Het gevolg is echter ook dat Bloom het antisemitisme van de maatschappij moet accepteren en dit zich eigen moet maken. Dit kan teruggezien worden in *Ulysses*, waar hij het onrecht dat de Joden wordt aangedaan accepteert en door zijn passieve houding in dit onrecht lijkt te berusten. Ook transformeert hij tot Karl

Marx, die antisemitisme vertoonde, en hij doet afstand van zijn identiteit uit zelfschaamte. Deze zaken wijzen naar een bepaalde mate van antisemitisme dat Bloom zich eigen heeft gemaakt.

De theorie van Arendt kan goed gebruikt worden om Blooms ervaring mee te bekijken, te analyseren en in een nieuw licht te zetten. Davison, Keohane en Steinberg zien de creatie van Bloom vooral als een wapen in de strijd tegen het antisemitisme en het Ierse nationalisme en zetten Bloom daarmee als een ideaal type neer. De veelzijdigheid van Bloom speelt inderdaad een prominente rol in het bestrijden van stereotypen, maar sommige eigenschappen werken hem ook tegen. Volgens Keohane beschikt Bloom over een houding van 'involved detachment' en met deze moderne eigenschap zou hij zich vervolgens kunnen verweren tegen het nationalisme en antisemitisme. Wanneer er door middel van Arendts theorie naar deze typering gekeken wordt, dan kan er geconcludeerd worden dat diezelfde passiviteit er ook op duidt dat Bloom het antisemitisme accepteert en het daarmee in stand houdt. De theorie geeft geen eenduidige verklaring voor Bloom, maar biedt een nieuw perspectief. De theorie kan zo gebruikt worden om bestaande interpretaties mee aan te vullen en roept daarmee ook weer nieuwe vragen op met betrekking tot de intentie van Joyce bij het creëren van dit complexe en fascinerende personage.

Literatuurlijst

- Attridge, Derek. *James Joyce's Ulysses: A Casebook*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Beebe, Maurice. "Ulysses And The Age Of Modernism". *James Joyce Quarterly* 10, no. 1 (1972): 172-188.
- Bernstein, Richard J. *Hannah Arendt And The Jewish Question*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1996.
- Bulson, Eric. *The Cambridge Introduction To James Joyce*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Carl, Frederick R. *Modern and Modernism*. New York: Atheneum, 1985.
- Cusack, Tricia. "A 'Countryside Bright with Cosy Homesteads': Irish Nationalism and the Cottage Landscape." *National Identities* 3, no. 3 (2001): 221-238.
- Davison, Neil R. *James Joyce, Ulysses, and the Construction of Jewish Identity: Culture, Biography, and 'the Jew in Modernist Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Fairhall, James. *James Joyce And The Question Of History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Gifford, Don, and Robert J. Seidman. *Ulysses Annotated: Notes For James Joyce's Ulysses*. Berkeley: University of California Press, 2008.
- Ito, Eishiro. "And I belong to a race that is hated and persecuted": Anti-Semitism in *Ulysses*." *The Journal of Policy Studies* 9, no. 2 (2008): 127-140.
- Joyce, James. *Ulysses*. Ware: Wordsworth Editions Ltd, 2010.
- Keohane, Kieran. "The Revitalization of the City and the Demise of Joyce's Utopian Modern Subject." *Theory, Culture & Society* 19, no. 3 (2002): 29-49.
- Kohn, Jerome, and Ron H. Feldman, eds. *The Jewish Writings: Hannah Arendt*. New York: Schocken Books, 2007.
- Leschnitzer, Adolf F. "The Wandering Jew: The Alienation of the Jewish Image in Christian Consciousness." *Viator* 2 (1971): 391-396.
- Lindemann, Albert S. *Esau's Tears: Modern Anti-Semitism and the Rise of the Jew*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Michael, Robert. *A History of Catholic Antisemitism: The Dark Side of the Church*. New York: Springer, 2008.
- Nadel, Ira Bruce. "Joyce And The Jews". *Modern Judaism* 6, no. 3 (1986): 301-310.
- Parry, J. P. "Disraeli and England". *The Historical Journal* 43, no. 3 (2000): 699-728.
- Parsons, Deborah. *Theorists Of The Modernist Novel: James Joyce, Dorothy Richardson And Virginia Woolf*. Abingdon: Routledge, 2014.

- Steinberg, Erwin R. "James Joyce and the Critics Notwithstanding, Leopold Bloom Is Not Jewish." *Journal of Modern Literature* 9, no. 1 (1981-1982): 27-49.
- Steinberg, Erwin R. "Reading Leopold Bloom / 1904 in 1989." *James Joyce Quarterly* 26, no. 3 (1989): 397-416.
- Sznaider, Natan. "Hannah Arendt and the Sociology of Antisemitism". *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 39 (2010): 421-434.
- Tracy, Robert. "Leopold Bloom Fourfold: A Hungarian-Hebraic-Hellenic-Hibernian Hero." *The Massachusetts Review* 6, no. 3 (1965): 523-38.